Sertéstartó gazdaságok eszközellátottságának vizsgálata, különös tekintettel a beruházásokra

ÁBEL ILDIKÓ – HEGEDŰSNÉ BARANYAI NÓRA

Kulcsszavak: sertéságazat, beruházás, beruházási támogatások, tárgyi eszközök, értékcsökkenés.
JEL Classification: Q12.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A tanulmány célja a hazai sertéstartás vizsgálata, különös tekintettel a gazdaságok eszközellátottságára, a tárgyi eszközök összetételére, az értékcsökkenés volumenére, a bruttó és a nettó beruházások és az igénybe vett támogatások nagyságára.

A kutatás alapján megállapítható, hogy az egyéni gazdaságok kedvezőtlenebb helyzetben voltak, hiszen a beruházások értéke csak 2012-től haladta meg az értékcsökkenést, azaz a fejlesztést nem szolgálták. Ezzel szemben a gazdasági társaságok beruházási tevékenysége növekvő tendenciát mutat, mivel a támogatások nyújtotta lehetőségeket jobban ki tudták használni. Még akkor is igaz ez, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a vizsgált időszak utolsó évében már az egyéni gazdaságoknál is emelkedett a beruházási támogatások igénybevétele. A társas gazdaságoknál az egy évet meghaladó, nagyobb volumenű ingatlanberuházások voltak a jellemzők, az egyéni gazdaságok pedig inkább a gép- és a tenyészállat-beszerzést részesítették előnyben.

Az eredmények azt mutatták, hogy a vizsgált időszak alatt az 50 alatti számosállattal rendelkező sertéstartók a tenyészállat-állomány növelésére törekedtek, emellett csökkenő ingatlan- és gépberuházás volt jellemző rájuk. A közepeseknél (50–150 számosállat) a helyzet már nem volt ilyen egyértelmű, 2010-ben a tenyészállat-, 2011-ben az ingatlan-, 2012-től pedig a gépberuházások voltak a meghatározók. A 150 feletti számosállattal rendelkező gazdaságoknál az első két évben a tenyészállat-beszerzés, az utolsó két évben pedig az ingatlanfejlesztés dominált. A nettó beruházások értéke a kis és közepes vállalkozások esetében is negatív volt, fejlesztéseik elmaradtak, az eszközök folyamatosan elhasználódtak, pótlásuk nem valósult meg. A fejlesztések megvalósítására a vizsgált időszakban leginkább a „nagy" gazdaságoknak volt forrásuk, valamint a beruházási támogatások nyújtotta lehetőséget is egyértelműen ők tudták kihasználni.

Megállapítást nyert, hogy az alacsony állatlétszámmal rendelkező vállalkozások esetében nem vagy csak alig beszélhetünk tárgyieszköz-fejlesztésről. A nagyobb állatállományú sertéstartók már megvalósítottak ugyan beruházásokat, de az későbbi vizsgálat tárgyát képezhetné, hogy ezek a fejlesztések az innovációt, az állatjóléti előírások betartását vagy egyszerűen a kapacitásbővítést szolgálták inkább.

BEVEZETÉS

A gazdasági rendszerváltozás jelentős átalakulásokat hozott az agrártermékek piaci folyamataiban. További kihívást jelentett az agrárgazdasággal szemben az Európai Unióhoz való csatlakozás, amely az elmúlt 10 évben döntően meghatározta a hazai mezőgazdaság lehetőségeit és versenyesélyeit (*Kapronczai et al., 2014*). A mezőgazdaság egyik vesztes területe a sertéságazat: az állomány 2004-ben már alig haladta meg a 4 millió darabot. Az EU-hoz történő csatlakozást megelőzően és azóta is az ország sertés- és kocaállománya folyamatosan csökkent, az állomány területi koncentráltsága fokozódott, 2013-ban pedig 3 millió alá csökkent, ami 4%-kal volt kevesebb az előző évinél, amely a kedvezőtlen keresleti és árhatás következménye (*Földművelésügyi Minisztérium, 2015*). Az állomány mellett a sertéstartók száma is mintegy nyolcvanezer fővel csökkent (*Csörnyei, 2015*). A rendszerváltást követően a piac beszűkülése miatt csökkentek a vágósertés kiviteli lehetőségei, és az áremelkedések a hazai fogyasztásra is negatív hatást gyakoroltak (*Béládi –Kertész, 2013; Gere – Gere, 2006*). A fogyasztás csökkenését eredményezte továbbá, hogy marketingeszközökkel a sertéshúst – összességében megalapozatlanul – egészségtelennek állították be, és ennek következtében a hazai fogyasztói preferencia egyre inkább a baromfihús fogyasztása felé tolódott el. Korábbi vizsgálataink azt mutatták, hogy az elkövetkezendő öt évben, ha a korábbi tendenciák folytatódnának, akkor a sertésszám csökkenése prognosztizálható (*Hegedűsné, 2013*), azonban a kormányzati intézkedések hatására az állomány az utóbbi időszakban szerény mértékben növekedett. A takarmányárak emelkedése következtében a sertéságazatban az önköltség 2007–2011 között 10,5%-kal nőtt, amely az összes állattenyésztési ágazatot tekintve a legkisebb mértékű volt. Az értékesítési árak növekedése azonban ettől elmaradt és 2007–2010 között az ágazat veszteséget könyvelhetett el. Ezt követően, 2011-ben a sertéshizlalás ágazati eredménye közel megháromszorozódott (*Borbélyné et al., 2013*).

Az egyéni gazdálkodók szerepe folyamatosan csökkent, jelenleg az állomány 73,0%-a gazdasági szervezetekből kerül értékesítésre A *Központi Statisztikai Hivatal* adatai azt mutatják, hogy 2014-ben 2004-hez képes 4062 ezer darabról 3137 ezer darabra, azaz 22,8%-kal csökkent Magyarország sertésállománya, a mélypontot 2012-ben érte el (2989 ezer db). A kialakult helyzetet felismerve, a negatív folyamat megállítása és visszafordítása érdekében 2012. augusztus 30-án a Kormány megalkotta a sertéságazat fejlesztéséről szóló 1323/2012. (VIII.30.) Kormány határozatot a sertéságazat helyzetét javító stratégiai intézkedésekről. Célként fogalmazódott meg a sertésszám jelentős emelése, ugyanakkor a termelés bővítéséhez elengedhetetlen az infrastrukturális fejlesztés.

Az ágazatot jelenleg sújtó legfontosabb problémák között kell megemlíteni az alacsony jövedelmezőséget, a feketegazdaság jelenlétét, az integráció elégtelenségét, a gazdaságtípusok közötti átrendeződést, az árképzést, a marketinget, a fogyasztói igények átrendeződését, a trágyakezelést, a korszerűtlen technológiát és takarmányozást (*Bartha, 2012; Benedek et al., 2012*). *Lámfalusi és társai (2014)* szerint az áfa hatása a termékpálya közbenső szereplőire nézve semleges. Az adóteher változása alapvetően a fogyasztók és a költségvetés szempontjából érdekes, az adó levonására jogosult gazdálkodóknak csak a likviditását befolyásolja. Az áfa csökkentése a fogyasztói ár csökkenésén keresztül a kereslet növekedésével segíthet az ágazat helyzetén. Egy olyan rendszer kiépítése a cél, amely szoros kapcsolatot képes fenntartani a termelőkkel, megoldja a hatékony érdekérvényesítést, valamint növeli az innovációs aktivitást (*Erdeiné et al., 2013*). A termelés finanszírozásában és az

újítások elterjesztésében nagy szerep juthat az integrátori hálózatnak. Beruházási tevékenységük során a gazdálkodóknak ugyanis nehézséget jelent az információt, gyakorlati tapasztalatot hitelesen közvetítő tanácsadók kiválasztása (*Biró – Rácz, 2014*). A sertéságazat helyzetét vizsgálva a társadalmi vonatkozásokra is indokolt figyelemmel lenni: a vidéki népesség egy részének megélhetését közép- és hosszú távon is jelentős mértékben befolyásolja, hogy a mezőgazdasági termékek termelésére irányuló önellátó, illetve árutermelő tevékenység növekszik vagy azonos szinten marad (*Mészáros – Szabó, 2014*). Az élelmiszer-gazdaság fejlesztésével a hatékonyság, a versenyképesség és a kibocsátás mellett növelhető a foglalkoztatottság is (*Udovecz, 2014*). *Popp (2014)* szerint azonban az alacsony képzettségű vidéki lakosság foglalkoztatása a mezőgazdaságban nem versenyképes. A mezőgazdaság nem képes megoldani a vidéki lakosság foglalkoztatási gondjait, de kis mértékben hozzájárulhat új munkahelyek létrehozásához.

A sertéstartó gazdaságok eszközellátottságának feltérképezése elengedhetetlenül szükséges az ágazat helyzetének vizsgálatához. A múltbeli tendenciák és jelenlegi állapot előrevetítheti a gazdálkodók jövőbeli kilátásait.

CÉLKITŰZÉS

A tanulmány alapvető célkitűzése a hazai sertéstartás vizsgálata, különös tekintettel a gazdaságok eszközellátottságára, a tárgyi eszközök összetételére, az értékcsökkenés volumenére, a bruttó és a nettó beruházások és az igénybe vett támogatások nagyságára. A kutatás során számviteli adatok elemzésére vállalkoztunk, így az eszközállomány mennyiségi, minőségi és kapacitásadatait nem vizsgáltuk. Azt a hipotézist kívántuk igazolni, hogy a fenti mutatók vonatkozásában a különböző gazdasági formákban, eltérő méretkategóriákban működő sertéstartók esetében jelentős eltérés mutatkozik.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A hipotézis bizonyításához az adatokat a KSH adatbázisából és az *Agrárgazdasági Kutató Intézet Tesztüzemi Információs Rendszerének* adataiból vettük. Az elemzések során átlagadatokkal dolgoztunk. Az adatbázis azt a több mint 1900 tesztüzem adatát tartalmazza, amely azt a 107 ezer mezőgazdasági termelőt képviseli, akiknek a Standard Termelési Értéke meghaladja a 4000 eurót. Ez az üzemméret 18 hízósertés tartásának felel meg, így 2013-ban 44 (33 egyéni és 11 társas gazdaság) üzem került be a mintába, amely országos szinten 1383 (1183 egyéni és 200 társas gazdaság) üzemet reprezentál.

A módszertani hátteret a gazdasági elemzés eszköztára szolgáltatja. Az eszközellátottságot 2010 és 2013 között két szinten vizsgáltuk, egyrészt gazdaságtípusok, másrészt a számosállatban kifejezett méret szerint. A vizsgálatok kiterjedtek a tárgyi eszközök, a forgóeszközök, az értékcsökkenés, a beruházások szerkezete, a bruttó és a nettó beruházások értéke, a beruházási támogatások és a selejtezés alakulására. Bruttó beruházás alatt egy adott évben a befektetett eszközök állományának növelésére fordított pénzösszeget értjük. Nettó beruházás pedig a befektetett eszközök állományának növekménye a selejtezések és az értékcsökkenési leírás (mint csökkentő tényezők) figyelembevételével (*Nettó beruházás* = bruttó beruházás – selejtezés – értékcsökkenés).

A vizsgálat során a változás számszerűsítéséhez dinamikus viszonyszámot, a szerkezet vizsgálatához megoszlási viszonyszámot alkalmaztunk.

EREDMÉNYEK

Sertéstartó gazdaságok eszközellátottsága gazdaságtípusok szerint

A 2010-ben végrehajtott ÁMÖ adatai szerint 8,6 ezer gazdasági szervezet és 567 ezer

egyéni gazdaság végzett mezőgazdasági tevékenységet (*Központi Statisztikai Hivatal, 2014*). A gazdasági szervezetek 54%-a kizárólag növénytermeléssel foglalkozott, a csak állattenyésztő gazdasági szervezetek aránya 6%, a vegyes gazdálkodást végzők aránya 40% volt. Az egyéni gazdaságoknál a fenti tevékenységtípusok aránya 49-22-29% volt (*Laczka, 2014*). Az 1 ha alatti gazdálkodók, amelyek az összes gazdaság 72,8%-át adják, a mezőgazdasági terület kevesebb mint 2%-át használják, míg a gazdaságok 1,3%-a a mezőgazdasági terület 64%-át műveli. Az elmúlt évtizedben a gazdaságok mérete markáns változáson ment át. A társas gazdaságok átlagmérete 510 hektárról 368-ra csökkent, az egyéni gazdálkodóké pedig 22,5 hektárról 28,4-re nőtt (*Kapronczai, 2014*). A gazdasági szervezetek számát tekintve viszonylagos stabilitás figyelhető meg, az egyéni gazdaságok száma viszont meredeken csökken (*Valkó – Kincses, 2014*).

Az EU-hoz való csatlakozás óta az állattenyésztő gazdaságok jelentős része abbahagyta a termelést vagy felszámolta állattenyésztési ágazatát, s közel 4000 árutermelő állattenyésztő gazdaság szűnt meg. Legnagyobb mértékben a sertéstartó üzemeket számolták fel, számuk kétharmaddal csökkent (*Kapronczai et al., 2014*).

Magyarországon 2000-ről 2012-re 38,8%-kal, évente átlagosan több mint 188 ezer darabbal csökkent a sertésállomány, az anyakoca-állomány ennél is drasztikusabban, 43,1%-kal, évente átlagosan közel 15 ezer darabbal esett vissza. Ez nemzetgazdasági szempontból azért lehet különösen veszélyes, mert ha a tenyészállomány arányának csökkenése az összállományon belül nem a genetikai előrehaladásnak köszönhető, akkor a mutató azt jelzi, hogy a hízóalapanyag növekvő arányban származik importbeszerzésből. Ha csökken a hazai tenyészállat-előállítás, akkor a gazdálkodók azt külföldről szerzik be, így a tenyésztés eredménye nem itthon realizálódik, ezzel annak esélye is romlik, hogy az ágazatot saját alapanyagból lehessen talpra állítani.

Nagymértékű átrendeződés következett be a gazdaságtípusok között az állományt tekintve. Az 1950-es években a sertéstartás a kisgazdaságokban dominált, majd az 1970-es évektől a 2000-es évek elejéig a kistermelés a sertésállomány felét állította elő. Az általunk vizsgált időszakban (2000–2013) az egyéni gazdálkodók szerepe folyamatosan csökkent. Jelenleg az állomány 73,0%-a gazdasági szervezetekből kerül értékesítésre. Az egyéni gazdaságokban az elmúlt 10 évben 66,1%-kal csökkent a sertésállomány, a gazdasági szervezeteknél csak 13,0%-kal. Ennek köszönhetően az egyéni gazdaságok korábbi 48,6%-os részesedése 27,0%-ra apadt a teljes állományt tekintve.

Ágazati szakemberek szerint a negatív tendencia visszafordítása több cél együttes megvalósításával vihető véghez: az élelmiszer-biztonság követelményeit magas szinten kielégítő minőségű magyar sertéshús előállítása a magyar húsipar és a piaci felhasználók részére; a feketegazdaság visszaszorítása; a versenyképesség fokozása, a kiszámíthatóság megteremtése.

Az Európai Unió támogatási rendszere a jövedelem növelésére közvetlenül ható támogatásokat a beruházási támogatásokkal szemben előnyben részesíti. Az agrárgazdaság egészét tekintve a csatlakozástól számítva a nettó beruházás a 2006-os év kivételével pozitív volt, ami azt jelentette, hogy már technológiai, technikai fejlesztések is történtek. Az állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások 2007-ben indultak. Épített és beépített technológia és infrastruktúra-beruházások történtek, melyek az állattartó telepen képződő trágya kezelését, tárolását, felhasználását, az állati férőhely kialakítását, az állattartás és az állatszállítás minőségének javítását szolgálják. Biztosítják a jó minőségű takarmány előállítását, felhasználását, valamint a takarmányminőség megőrzését; javítják

1. táblázat
A sertéstartó gazdaságok eszközellátottságának átlagadatai gazdálkodási forma szerint 2010–2013 között

(M. e.: ezer HUF/számosállat)

Megnevezés	Egyéni gazdaság				Társas gazdaság			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Összes számos állat, számosállat/üzem	*21,2*	*20,3*	*19,9*	*22,4*	*707,1*	*775,9*	*687,3*	*926,3*
Ingatlanok	751,2	659,8	586,2	656,5	143,2	164,5	275,0	330,2
termőföld	95,0	75,5	79,5	150,1	0,0	0,0	0,0	0,0
épületek, építmények	522,4	486,0	388,4	278,7	139,6	159,1	200,5	192,2
Gépek, berendezések, járművek	67,4	75,8	68,5	101,3	39,7	59,4	96,6	47,9
Forgóeszközök	337,0	415,1	507,2	338,1	235,0	295,0	336,8	350,3
készletek	116,3	154,7	175,1	147,6	142,5	166,9	203,4	185,9
ebből: állatok	67,7	93,6	86,6	76,5	111,9	106,0	117,0	125,2
követelések, értékpapírok, pénzeszközök	220,7	260,4	332,1	190,5	92,4	128,1	133,4	164,4
Bruttó beruházás	30,4	26,6	34,6	32,4	96,9	56,4	118,8	127,1
ebből: ingatlanok	10,7	11,8	16,2	2,9	17,3	7,7	30,0	52,7
gépek, berendezések, járművek	1,9	8,5	12,1	20,4	6,3	19,6	19,3	10,3
tenyészállatok	17,8	6,3	6,3	9,1	22,8	25,5	18,2	37,6
befejezetlen beruházások	0,0	0,0	0,0	0,0	50,5	3,6	51,3	26,5
Éves értékcsökkenés	33,2	33,5	23,8	23,9	35,6	44,6	38,7	39,8
épületek	18,3	18,2	12,6	8,5	3,9	5,6	7,0	5,9
gépek, berendezések, járművek	8,5	8,7	7,0	9,5	8,2	12,4	17,6	12,0
Selejtezés	19,2	20,0	5,5	2,9	38,1	16,3	25,1	10,1
Nettó beruházás	–22,0	–26,9	5,3	5,6	23,2	–4,5	55,0	77,2
Beruházási támogatások	1,3	1,5	5,5	6,4	10,2	2,3	1,6	8,2

Forrás: AKI Tesztüzemi rendszer

az állattartási tevékenységhez kapcsolódó munkafolyamatok elvégzésének minőségét; valamint segítik a telepi állat-egészségügyi helyzetet és a nyomonkövethetőséget; valamint megelőzik az állatbetegségek kialakulását és terjedését. Az amortizáció értékét meghaladó beruházások leginkább a társas gazdaságokat jellemezték, a jövedelmezőségi problémákkal küzdő egyéni gazdaságok jelentős technológiai lemaradásban vannak.

A sertéstartó gazdaságok eszközellátottságának adatait 2010–2013 között, gazdálkodási forma szerinti bontásban az 1. táblázat közli. Az eszközszerkezetben jelenlevő differenciáltság a sertéstartó gazdaságokban határozottabban jelenik meg. Ennek egyik oka az eltérő termelési szerkezet. A társas vállalkozások beruházási igénye magasabb, mivel több állatot tartanak és modernebb technológiát alkalmaznak. Az egy üzemre jutó állatlétszám 2013-ban 2012-höz képest a tesztüzemekben közel 35%-kal nőtt, így a társas vállalkozások egy üzemre számított számosállatban kifejezett átlagos állatlétszáma közel 42 szerese volt az egyéni gazdaságokénak. Erre a gazdálkodási formára jellemző, hogy finanszírozási lehetőségeik jobbak, magasabban kvalifikált munkaerővel rendelkeznek.

E hatások összeadódva, egymást erősítve az egyéni gazdaságok lemaradását növelték.

A vizsgált időszakban az egyéni gazdaságoknál az értékcsökkenések miatt az egy számosállatra jutó épületek, építmények értéke csökkent (1. táblázat). Az egyéni gazdaságok 2013-ban az ingatlanállomány értékét jelentős termőföldvásárlással növelték vagy nagyobb termőfölddel rendelkező gazdaságok kerültek a mintába. A társas vállalkozásoknál az értékcsökkenés értékét meghaladó épületfejlesztések valósultak meg, bár a számok azt mutatják, hogy az egy számosállatra jutó épületek értéke 2013-ban csökkent, azonban ennek oka az állatlétszám 35%-os növekedése. Mivel a társas gazdálkodók átlagos állatlétszáma magasabb, így a rendelkezésre álló ingatlanok kihasználtsága jobb, mint az egyéni gazdálkodók esetében. Az egyéni vállalkozásoknál a gépek, berendezések, járművek számosállatra vetített értéke a vizsgált időszak első három évében a pótlást mutatta, jelentős (50%) bővítés csak a 2013. évben történt.

A készletek tekintetében számosállatra vetítve jelentős különbséget nem lehet kimutatni a két gazdálkodási forma között. A sertéságazatban a készletek jelentős részét az állatállomány (49-60%) és a takarmány adja. Az egyéni gazdaságoknál az egy számosállatra jutó követelések, értékpapírok, pénzeszközök értéke jóval magasabb, mint a társas vállalkozásokban, amely komoly finanszírozási problémákat okozhat.

A mezőgazdaságban a jövedelem alakulása és a beruházás intenzitása között nem mutatható ki összefüggés, mindez annak köszönhető, hogy a beruházásokat nem a jövedelemvárakozások befolyásolják, a mezőgazdasági üzemek szinte minden esetben a kiírt támogatási jogcímekhez igazítják fejlesztéseiket.

A bruttó beruházás értéke 2011-ben az egyéni gazdaságoknál kisebb, míg a társas gazdaságoknál jelentősebb (41,8%-os) csökkenést mutatott 2010-hez képest. A beruházások szerkezete a vizsgált időszak alatt átalakult. Az egyéni gazdaságok esetében 2010-ben a tenyészállat-vásárlás és az ingatlanberuházás volt a jellemző, a gépberuházás elenyésző mértékű volt. 2011-től a gép- és az ingatlanberuházások volumene megnőtt, köszönhetően az EU által nyújtott telephely-korszerűsítésre fordítható támogatásoknak, miközben a tenyészállat-beruházás lecsökkent, és 2012-ben nem változott, de 2013-ban ismét gyenge emelkedés tapasztalható.

A társas gazdaságok esetében a tenyészállat-beruházás 2011-ben volt a legmagasabb, ebben és az előző évben is meghaladta értékét tekintve az ingatlan- és a gépberuházásokat, 2012-ben az ingatlanberuházás dominált. Az egyéni gazdaságok az egy év alatt befejezhető, üzembe helyezhető beruházásokat részesítették előnyben, illetve méretükből adódóan a kisebb beruházások dominálnak. A társas gazdaságokra az éven túl is folytatott beruházások a jellemzők. A vizsgált időszak alatt a Tesztüzemi Rendszerben 2010 után az egyéni gazdaságoknál nőtt, a társas gazdaságoknál pedig csökkent az igénybe vett beruházási támogatások értéke, amely 2013-ban ismét jelentős, 512%-os növekedést mutatott, de a 2010. évi értéket még így sem érte el.

A beruházások gazdasági jelentőségét a *Nettó beruházások értéke mutató* jellemzi, amely a bruttó beruházás amortizációval és selejtezéssel csökkentett értéke. Amennyiben a mutató értéke negatív, úgy a megvalósított beruházás az elhasználódott eszközök pótlását sem biztosítja. Pozitív bruttó beruházás mellett is lehetséges a tárgyi eszközök használhatósági fokának csökkenése, amennyiben a tárgyi eszközök értékcsökkenése meghaladja a bruttó beruházások értékét. Amennyiben ez az érték negatív, az azt jelenti, hogy a beruházások még a tárgyévi értékcsökkenést sem fedezték. A nettó beruházásokat tekintve a sertéságazat rosszabb helyzetben van, mint az agrárgazdaság egésze, hiszen az egyéni

gazdálkodóknál 2010–2011-ben, a társas vállalkozásoknál 2011-ben is negatív érték volt kimutatható. Jelentős negatívummal rendelkeztek az egyéni gazdaságok, ami a társas vállalkozásokhoz képest komoly technikai, technológia lemaradást feltételez.

A változások tendenciáit elemezve elmondható, hogy az üzemenkénti állatlétszám 2013-ban 2010-hez képest az egyéni gazdaságokban 5,7%-kal, míg a társas vállalkozásoknál 31%-kal nőtt. Vizsgálataink kimutatták, hogy ez a növekedés csak a 2013-as évre jellemző. Amennyiben 2010/2012 viszonylatában vizsgáljuk az állatlétszám-változást, úgy csökkenést tapasztalunk.

Az ingatlanok állománya a társas vállalkozásokban 130,6%-os növekedést mutatott, míg az egyéni gazdaságokban e vagyonelem értéke összességében csökkent, az ingatlanokon belül azonban a termőföldállománynál 58%-os növekedés tapasztalható. A gépek értékének növekedése az egyéni gazdaságokban magasabb volt (50%), mint a társas vállalkozásoknál (20,7%).

Az eltérő gazdálkodási formában termelő gazdaságok beruházási szerkezetét vizsgálva kimutatható, hogy a bruttó beruházások értéke a társas vállalkozások esetében dinamikusabb (49,3%) növekedést mutat, amelyben kiemelkedő mértékű (204,6%) az ingatlanberuházás. Az ingatlanok (+130,6%) és a gépállomány (+20,7%) növekedése a társas vállalkozásoknál a fejlesztések intenzitását jelzi. A gépberuházások növekedése 2013-ban 2012-höz képest azonban megtorpant. A forgóeszköz-állomány 2013-ban 2010-hez képest a társas gazdaságokban közel 50%-kal nőtt. A selejtezések, amelyek a nettó beruházás értékét jelentősen befolyásolják, csökkenő tendenciát mutatnak mindkét gazdálkodási forma esetében, 2013-ban 2010-hez képest a társas vállalkozásokban közel felére, míg az egyéni gazdaságokban közel negyedére mérséklődtek.

A vizsgált időszak alatt eltérő tendencia mutatkozott a beruházási támogatások esetében a két gazdálkodási forma között. Az egyéni gazdaságoknál az igénybe vett támogatás mértéke 392,3%-kal nőtt 2013-ban 2010-hez képest, a társas vállalkozásoknál pedig a 2011–12. évi mélyrepülés után 2013-ra 412,5%-os növekedés következett be, de még ez is elmarad a 2010. évi értéktől. A nettó beruházások tekintetében az egyéni gazdaságok helyzete az első évben egyértelműen rosszabb, mint a társas gazdaságoké, mivel a beruházások még az értékcsökkenést sem pótolták.

Az egyéni gazdaságok a társas vállalkozásokkal szemben 3 vagyoni elem tekintetében mutattak dinamikusabb fejlődést, ezek a gépek, berendezések, a gépberuházások, valamint az egy számosállatra jutó beruházási támogatások igénybevétele.

Különböző méretű sertéstartó gazdaságok eszközellátottsága

A Tesztüzemi Rendszer számosállatban kifejezett méret szerint három kategóriát különít el: 50 alatti, 50–150 közötti és a 150 feletti számosállatban kifejezett nagyságot. A 2. táblázat azt mutatja, hogy a legkisebb méretű üzemekben az átlagos létszám nem éri el a 10-et, a közepes gazdaságokban a 100-at, viszont a nagy gazdaságokban az állomány megközelíti az 1000-et.

A kisgazdaságokban a legnagyobb, a nagygazdaságokban, döntően a társas vállalkozásokban a legkisebb az egy számosállatra jutó termőföld, valamint az épületek értéke. A vizsgált időszakban az 50-nél kevesebb és az 50–150 számosállattal rendelkező gazdálkodók esetében az értékcsökkenések miatt az egy számosállatra jutó épületek, építmények értéke csökkent, míg a 150 számosállatnál többel rendelkező gazdaságoknál az értékcsökkenés értékét meghaladó épületfejlesztések valósultak meg. (A kisgazdaságokban az épületberuházás a vizsgált időszak alatt 4,2 HUF/számosállatról 1,3-ra esett visz-

2. táblázat

A sertéstartó gazdaságok eszközellátottságának adatai a gazdaság mérete szerint 2010–2013 között

(M. e.: ezer HUF/számosállat)

Megnevezés	50 alatti számosállat				50–150 számosállat				150 feletti számosállat			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Összes számosállat, számosállat/üzem	*9,6*	*9,7*	*8,9*	*8,2*	*79,0*	*88,3*	*74,0*	*88,4*	*952,8*	*956,5*	*973,1*	*956,0*
Ingatlanok	1242,9	861,2	653,9	1260,2	372,3	769,7	701,3	210,2	153,9	162,8	282,2	332,4
termőföld	136,2	66,0	108,0	349,8	37,9	90,7	67,6	16,7	4,6	3,1	3,0	3,3
épületek, építmények	911,3	691,3	420,2	366,0	247,9	567,1	442,2	97,7	142,4	151,7	206,4	197,4
Gépek, berendezések, járművek	58,4	69,8	54,0	127,0	43,8	97,3	63,1	65,7	43,4	59,4	96,4	50,9
Forgóeszközök	452,3	608,2	721,9	442,1	317,0	374,7	515,5	445,3	230,3	286,7	328,6	342,5
készletek	126,2	197,1	218,9	186,5	108,9	197,5	161,7	121,3	141,4	160,5	198,7	182,0
ebből: állatok	66,3	119,4	72,8	77,3	56,0	110,2	100,6	89,7	111,4	102,4	115,6	121,7
követelések, értékpapírok, pénzeszközök	326,1	411,1	503,0	255,6	208,1	177,2	353,8	324,0	88,9	126,2	129,9	160,5
Bruttó beruházás	37,4	28,2	17,8	17,9	15,8	30,8	12,5	12,5	95,6	55,1	116,1	121,8
ebből: ingatlanok	4,2	7,0	3,0	1,3	6,0	18,1	0,0	0,0	18,4	7,9	31,1	49,5
gépek, berendezések, járművek	2,3	9,7	2,2	0,2	0,9	6,1	10,6	7,7	6,2	19,5	19,7	12,2
tenyészállatok	30,9	11,5	12,6	16,4	8,9	6,6	1,9	4,8	22,3	24,3	17,1	35,4
befejezetlen beruházások	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	48,7	3,4	48,2	24,7
Éves értékcsökkenés	50,0	49,6	30,9	40,6	22,5	28,5	25,1	11,4	35,0	43,1	37,1	38,2
épületek	32,1	29,4	16,4	13,2	9,6	10,4	15,0	3,1	3,9	5,6	6,9	6,0
gépek, berendezések, járművek	6,8	8,0	6,3	14,2	7,4	14,8	7,7	6,6	8,5	11,9	17,0	11,7
Selejtezés	30,8	40,8	7,8	3,7	6,9	13,1	7,4	2,5	37,1	15,5	23,5	9,6
Nettó beruházás	–52,6	–62,2	–20,9	–26,4	–13,6	–10,8	–20,0	–1,4	23,5	–3,5	55,5	74,0
Beruházási támogatások	0,0	0,7	0,0	0,0	3,0	3,9	0,0	0,0	9,9	2,2	2,6	8,5

Forrás: AKI Tesztüzemi rendszer

sza.) Hasonlóan alakul a gépek, berendezések, járművek egy számosállatra vetített értéke is, de a vizsgálat utolsó évében jelentős, 117,5%-os növekedés tapasztalható.

A bruttó beruházás értéke a „kis gazdaságokban" az első három évben csökkent, de az utolsó évben enyhe emelkedés, a „nagyoknál" a 2011. évi visszaesést követően jelentős növekedés volt tapasztalható. Az 50 alatti számosállattal rendelkező sertéstartókra a tenyészállat-állomány növelése mellett a csökkenő ingatlan-, és gépberuházás volt a jellemző. A közepeseknél a helyzet már nem ilyen egyértelmű, a vizsgált időszak első évében a tenyészállat-, a második évben az ingatlan-, a harmadik és a negyedik évben pedig a gépberuházások voltak a meghatározók. A 150 feletti számosállattal rendelkező gazdaságoknál az első két évben a tenyészállat-, az utolsó két évben pedig az ingatlanfejlesztés dominált. A negyedik évben ismét jelentősen, 2010-hez képest másfélszeresére nőtt a tenyészállat-állomány bővítése. A kis és közepes gazdaságokra a rövid futamidejű, míg a nagygazdaságokra az éven túl elhúzódó beruházások jellemzőek.

A nettó beruházások értéke a kis és közepes vállalkozások esetében is negatív, vagyis a fejlesztések elmaradnak, az eszközök folyamatosan elhasználódnak, pótlásuk sem történik meg. A kisgazdaságok esetében az épületek amortizációja 10-szerese a beruházások értékének, a gépek esetében ez az érték 71-szeres. A közepes gazdaságok esetében az ingatlanberuházások 2012–13-ban szüneteltek, rájuk inkább a gépberuházások jellemzőek, amelyek értéke az utolsó két évben meghaladta az amortizáció értékét. A nagygazdaságok esetében az ingatlanberuházások az utolsó két évben, a gépfejlesztések pedig a 2011–12. évben jellemzőek. Az új tenyészállatok beszerzése pedig a 2012. évi visszaesés után az utolsó évben jelentős növekedést mutat. Az éven túl elhúzódó, nagyobb beruházások leginkább a nagygazdaságokra voltak jellemzőek, ezt mutatja az egy számosállatra jutó magas bruttó beruházások értéke is. Nettó beruházások tekintetében az érték csak 2011-ben volt negatív és az utolsó két évben jelentős növekedés tapasztalható. Ez is azt vetíti elénk, hogy a fejlesztések megvalósítására leginkább a nagyobb gazdaságoknak van forrásuk, valamint a beruházási támogatások nyújtotta lehetőséget is egyértelműen ők tudták kihasználni, bár igénybevételük 2011–12-ben jelentősen csökkent, de 2013-ban ismét megközelítette az első évi szintet.

A kisgazdaságok esetében az állatállomány csökkenése (14,6%) a vizsgált időszak egészére jellemző (3. táblázat). A közepes gazdaságokban az állomány alakulása hullámzó, 2011-ben 11,8%-os növekedés, majd a 2012. évi mélypont után ismét növekedés tapasztalható. Biztató, hogy a 2013-as létszám enyhe növekedést mutat a 2011. évi értékhez képest. A nagygazdaságokban 2010-hez képest 2013-ban az állomány nem mutat jelentős változást, a 2012. évi növekedés után visszatért az első év szintjéhez.

A kisgazdaságoknál a legdinamikusabb növekedés a termőföld (156,8%) és a gépek, berendezések, járművek (117,5%) esetében tapasztalható. A gépek állományának növekedése következtében az elszámolt értékcsökkenési leírás is 108,8%-kal nőtt.

A bruttó beruházás értéke a vizsgált időszak alatt közel 40%-kal esett vissza, míg az éves értékcsökkenés csak 19,8%-kal mérséklődött. A legkisebb visszaesés a tenyészállat-beruházásoknál figyelhető meg.

Megállapítható, hogy 2012. évhez képest a kisgazdaságok helyzete 2013-ban javult. 2012-ben csak a készletek, míg 2013-ban már öt vagyonelem tekintetében mutatható ki növekedés.

A közepes gazdaságokban az állatállomány mellett a gépek, berendezések, járművek (50%), a forgóeszközök (40,2%), ezen belül a követelések (55,7%) növekedése említésre méltó, de ennek mértéke elmarad a kisgazdaságokban tapasztalttól. Ennél a méretnagyságnál a gépberuházások domi-

nálnak 755,6%-os növekedéssel, melynek döntően az az oka, hogy 2010-ben az ezer forintot sem érte el az egy számosállatra vetített érték. A bruttó beruházások csökkenése kisebb mértékű, mint a kisgazdaságok esetében.

A 150-nél több számosállattal rendelkező üzemeknél minden mutató nőtt, kivéve a termőföld, a beruházási támogatások és a selejtezés értékét. A beruházások szerkezetét vizsgálva elmondható, hogy az ingatlanfejlesztések (169%) domináltak, és a gépek, berendezések, járművek 96,8%-os növekedése is számottevőnek mondható.

KÖVETKEZTETÉSEK

A vizsgálatok eredménye alapján elmondható, hogy Magyarországon a sertéstartó kisgazdaságok száma jelentősen meghaladja a nagygazdaságokét, azonban mind az átlagos területhasználatuk, mind az átlagos hízó- és kocalétszámuk elmarad attól. Az Európai Unió bár jobban szorgalmazza a jövedelem növelésére közvetlenül ható támogatásokat a beruházási támogatásokkal szemben, azonban a hazai sertéstartás technikai, technológiai fejlesztésre szorul. Vizsgálataink azt mutatják, hogy ezeket a fejlesztéseket nem a megtermelt jövedelmekből, hanem az unió által nyújtott támogatásokból képesek csak finanszírozni a sertéstartók. Ebben ráadásul nagy differenciáltság mutatkozik a gazdálkodási forma és üzemnagyság szerint is. A társas vállalkozások, illetve a 150 számosállat feletti állománnyal rendelkező gazdasá-

3. táblázat

A sertéstartó gazdaságok eszközellátottságának változása a gazdaság mérete szerint

(M. e.: ezer HUF/számosállat)

Megnevezés	50 alatti számosállat	50–150 számosállat	150 feletti számosállat
	2013/2010, %		
Összes számosállat, számosállat/üzem	*85,4*	*111,9*	*100,3*
Ingatlanok	101,4	56,5	216,0
termőföld	256,8	57,4	84,0
épületek, építmények	40,2	39,4	138,6
Gépek, berendezések, járművek	217,5	150,0	117,3
Forgóeszközök	97,7	140,2	148,8
készletek	147,8	111,4	128,7
állatok	116,6	160,2	109,2
követelések, értékpapírok, pénzeszközök	78,4	155,7	180,5
Bruttó beruházás	63,5	79,1	127,4
ebből: ingatlanok	31,0	0,0	269,0
gépek, berendezések, járművek	8,7	855,6	196,8
tenyészállatok	53,1	53,9	158,7
befejezetlen beruházások	–	–	–
Éves értékcsökkenés	81,2	50,7	109,1
épületek	41,1	32,3	153,8
gépek, berendezések, járművek	208,8	89,2	137,6
Selejtezés	12,0	36,2	25,9
Nettó beruházás	50,2	10,3	314,9
Beruházási támogatások	–	–	85,9

Forrás: AKI Tesztüzemi rendszer

gok jelentős előnyt élveznek a fejlesztések finanszírozása terén, ami azt vetíti elénk, hogy a kisgazdaságokat jellemző technológiai lemaradás egyre inkább nő. Ugyanazt a technológiai színvonalat a kisüzemekben csak sokkal magasabb fajlagos beruházással lehetne megvalósítani. Mindezek alapján a megfogalmazott hipotézisünket a vizsgálatok igazolták, azaz a vizsgált mutatók vonatkozásában a különböző gazdasági formákban, eltérő méretkategóriákban működő sertéstartók esetében eltérések mutatkoztak. A megoldási lehetőséget a horizontális és a vertikális integrációban látjuk, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy az erre való hajlandóság a gazdák részéről nem mindig van meg a bizalom hiánya és az érdektelenség miatt.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Bartha A. (2012): *A sertésvertikum stratégiai elemzése.* PhD-értekezés. Debrecen – (2) Béládi K. – Kertész R. (2013): *A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete 2011.* AKI, 40 p. – (3) Benedek Zs. – Rajnai Cs. – Kovács J. (2012): *Kistermelői sertéstartás.* LIV. Georgikon Napok, Keszthely, Programfüzet, 60-66. pp. – (4) Biró Sz. – Rácz K. (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban – Hozzászólás Mészáros Sándor és Szabó Gábor vitacikkéhez. *Gazdálkodás,* 58. évf. 4. sz., 377. p. – (5) Borbélyné T. K. – Dudás Gy. – Kolozsváriné Cs. M. (2013): A fontosabb mezőgazdasági ágazatok költség és jövedelemtemdenciái 2007–2011 között. *Gazdálkodás,* 57. évf. 2. sz., 183-184. pp. – (6) Csörnyei Z. (2015): Hatékonyságot és innovációs készséget befolyásoló szempontok vizsgálata a magyar sertéstenyésztésben. *Gazdálkodás,* 59. évf. 2. sz., 101. p. – (7) Erdeiné K.-G. Sz. – Fenyvesi L. – Mondovics L. (2013): A magyarországi agrártermelés versenyképességének növelése termelési rendszeren keresztül. *Gazdálkodás,* 57. évf. 4. sz., 356. p. – (8) Földművelésügyi Minisztérium (2015): *B/3566. számú jelentés az agrárgazdaság 2013. évi helyzetéről.* I. kötet. 70. p. – (9) Gere Zs. – Gere T. (2006): A hazai sertéságazat helyzete és kilátásai. *Gazdálkodás,* 50. évf. 15. sz., 61 p. – (10) Hegedűsné Baranyai N. (2013): Rövid és hosszú távú ciklikusság a kukorica- és a sertéságazat idősoraiban. *Gazdálkodás,* 57. évf. 6. sz., 559-568. pp. – (11) Kapronczai I. (2014): Agrárgazdaságunk jelene és jövője. *Gazdálkodás,* 58. évf. 2. sz., 102-103. pp. – (12) Kapronczai I. – Keszthelyi Sz. – Takács I. (2014): A gazdaságok jövedelmezőségének és hatékonyságának változása. *Gazdálkodás,* 58. évf. 3. sz., 222-236. pp. – (13) Központi Statisztikai Hivatal (2014): *Gazdaságszerkezeti Összeírás, 2013 (végleges adatok).* [Online.] http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/gszo/gszo13.pdf – (14) Laczka É. (2014): Az agrárstatisztikai rendszer adatbázisának lehetőségei a hatékonyságvizsgálatokban. *Gazdálkodás,* 58. évf. 5. sz., 477-478. pp. – (15) Lámfalusi I. – Péter K. – Tanító D. – Tóth K. (2014): A mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékekre vonatkozó áfamértékek csökkentésének lehetősége és hatásai. *Gazdálkodás,* 58. évf. 4. sz., 323-324. pp. – (16) Mészáros S. – Szabó G. (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban. *Gazdálkodás,* 58. évf. 1. sz., 58. p. – (17) Popp J. (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban – Gondolatok Mészáros Sándor – Szabó Gábor vitaírásához. *Gazdálkodás,* 58. évf. 2. sz., 173. p. – (18) Udovecz G. (2014): Gondolatok a „Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban" című vitacikkhez. *Gazdálkodás,* 58. évf. 5. sz., 481. p. – (19) Valkó G. – Kincses Á. (2014): A gazdaságok hosszú távú fennmaradását valószínűsítő tényezők a mezőgazdaságban. *Gazdálkodás,* 58. évf. 1. sz., 5. p.

THE SPECIAL CASES OF FINANCIAL ANALYSIS, AND THE METHODOLOGICAL ISSUES OF THEIR HANDLING IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

By: Pupos, Tibor – Horváth, Péter – Szálteleki, Péter

Keywords: the time period assumption, working capital, net working capital, negative owner's equity, financial indicators.

JEL Classification: Q14.

The relevant literature dealing directly or indirectly with the topic of the paper is far from being limited. In spite of this, the interpretation of some indicators widely used for assessing the financial situation in practice, and the algorithms applied for their assessment are not properly elaborated on, and contain many contradictions and problems. These problems, however, arise partly from theoretical confusions, and partly from the lack of research about the correct definition of the related terms and concepts, and about the special situations that require unusual approaches to financial analysis. The paper looks for answers to problematic issues that have not been properly resolved using the empirical database of agricultural businesses that show many special features, focusing on situations when the net working capital and the owner's equity are negative. The research findings undoubtedly support the conclusion that the specialities of the agricultural sector and the occurring unusual financial situations necessitate corrections or improvements to the indicators used in financial analysis, as well as the methodology of computing their values.

MONITORING THE ASSETS SUPPLY AND INVESTMENT CAPACITY OF PIG FARMS IN HUNGARY

By: Ábel, Ildikó – Hegedűsné Baranyai, Nóra

Keywords: pig sector, investment, investment subsidy, capital assets, amortisation.

JEL Classification: Q12.

The aim of this study is to analyse Hungarian pig breeding with special regard to the companies' available assets, composition of fixed assets, volume of depreciation, gross and net investments as well as the amount of funds used.

Our research found that up until 2012 the asset status of private farms was less favourable as the value of investments did not exceed amortisation value, thus no finance for advancement was available. On the other hand the investment activity of large business entities showed an upswing thanks to their better capabilities to exploit sources of financial support. This contradiction is valid even if we consider the fact that the last year of the observed period already saw a rise in the utilisation of support by private farms as well. While business organisations were characterised by large scale multi-annual real estate investments, private players were more in favour of machinery or breeding stock purchases.

Under the period reviewed, farmers keeping fewer than 50 pigs attempted to increase their breeding livestock, and in parallel they invested less in real estate and machinery. Regarding medium-sized farms (50-150 pigs), the situation was not as clear. In 2010, this group invested in breeding stock, while in 2011 the real estate investments were in focus. From 2012, machinery purchase was dominant. Large farms with more than 150

pigs made breeding stock investments for the first two years and focused on real estate development afterwards. The net value of investments was firmly negative for both small and medium-sized enterprises as their development lagged behind, their equipment was deteriorating and no replacement materialised. Typically, only large-scale farms were able to complete development projects as they had the resources and facilities to access investment funds.

Our research found that there was no realised business development to speak of on private farms with low numbers of livestock. Bigger farms have already performed some investment activity, but it can be the subject of a future study to analyse whether these investments were geared towards innovation or rather to comply with animal welfare standards.